

Extern verrijkingsonderwijs en reguliere groepen

Hoe verbind je twee eilandjes?

Idealiter ervaren leerlingen een soepele overgang en logische samenhang tussen het aanbod in een reguliere klas en een bovenschools verrijkingprogramma. De praktijk is helaas vaak anders. In dit artikel delen Jaap Verouden en Annelies de Muijnck (werkzaam voor de Day a Week School) tips om de samenhang te bevorderen.

Wij zien regelmatig dat het aanbod in de reguliere klas weinig samenhang kent met ons bovenschools verrijkingprogramma *Day a Week School* (DWS, dayaweekschool.nl). Van collega's die betrokken zijn bij een vergelijkbare constructie horen wij dezelfde geluiden. Er is te veel sprake van twee 'eilandjes'. Wij merken dat dit voor een leerling niet alleen onaangenaam kan zijn, maar ook dat het een gemiste kans is. Wanneer expertise meer gedeeld wordt, komt dit het leerproces van een leerling ten goede. In dit artikel bespreken we verschillende mogelijkheden om meer samenhang binnen een gecombineerd onderwijsaanbod tot stand te brengen. We zullen vooral voorbeelden aandragen vanuit onze ervaring met DWS. Deze zijn wat ons betreft goed toepasbaar op andere vormen van deeltijd verrijkingsonderwijs en bovenschools verrijkingsonderwijs.

Kennis en vaardigheden overdragen

Day a Week School richt zich op cognitief talentvolle leerlingen in groep 5 tot en met 8. Op het moment dat een leerling aan DWS gaat deelnemen, bestaat zijn onderwijsaanbod uit vier dagen onderwijs in de reguliere klas en één dag in de DWS-klas. Het initiatief is in 2010 gestart in Amsterdam en breidt zich jaarlijks uit naar andere regio's.

Een belangrijke doelstelling van DWS is: het doorlopend werken aan de transfer van kennis en vaardigheden van de 'verrijkingleraar' van DWS naar de 'thuisleraar' van de reguliere klassen en scholen. Er wordt dus ingezet op het delen van expertise. Dit is niet alleen in het belang van individuele leerlingen, maar zorgt ook voor versterking van een structureel en passend aanbod voor de doelgroep.

Het blijkt dat een soepele overgang en logische samenhang tussen het onderwijsaanbod van DWS en de reguliere school een punt is dat veel aandacht vraagt. Dat heeft onder andere te maken met fysieke afstand: de DWS-locatie is vaak niet op de school van de leerling. Ook de werkdruk die leraren ervaren, maakt dat er beperkt tijd is voor afstemming.

Vormen van samenhang

Er bestaan verschillende vormen van samenhang tussen het onderwijsaanbod van de reguliere school en dat van het verrijkingprogramma.

1. Inhoudelijke samenhang

Je kunt je richten op inhoudelijke samenhang in het gecombineerde aanbod. Wanneer een leerling in beide klassen bijvoorbeeld met hetzelfde thema bezig is, kan dat bijdragen aan een duidelijke samenhang tussen de twee klassen. Binnen DWS is dit overigens geen streven, mede vanwege het risico dat er overlap gaat ontstaan. Deze zou alleen voorkomen kunnen worden door een zeer regelmatige en gedetailleerde onderlinge communicatie, die in de praktijk helaas vaak niet haalbaar is.

De transfer van geleerde vaardigheden lijkt interessanter dan die van geleerde kennis

2. Ontwikkelen van vaardigheden

Als we kijken naar de doelstellingen van DWS – en vergelijkbare vormen van verrijkingsonderwijs – zien we vooral vakoverstijgende doelen, gericht op het oefenen en ontwikkelen van vaardigheden. Bij DWS vallen die vaardigheden binnen vier doeldomeinen:

1. Hoe denk ik?
2. Hoe leer ik?
3. Hoe werk ik samen?
4. Hoe zie ik mezelf?

Ook in steeds meer reguliere klassen wordt in meer of mindere mate aandacht besteed aan dit soort vaardigheden. Er lijken zodoende voldoende kansen om een vaardigheid te oefenen in zowel de DWS-klas als de reguliere klas. Zo kun je betekenisvolle samenhang aanbrengen in het gecombineerde aanbod. In het verlengde hiervan komen we op de transfer: hoe

kan de leerling het geleerde toepassen in de andere setting? Ook op dit punt lijkt de transfer van geleerde vaardigheden interessanter dan die van geleerde kennis. Els Schrover (2015) benadrukt hoe belangrijk het is om leerlingen in het verrijkingsonderwijs te leren flexibel en gericht gebruik te maken van geleerde vaardigheden.

Randvoorwaarden

Er zijn ook zaken die voorwaardelijk zijn voor het bewerkstelligen van vormen van samenhang binnen het gecombineerde aanbod. Zo is het van belang dat de betrokken onderwijsprofessionals op de hoogte zijn van elkaars onderwijsaanbod. Het helpt dan als er laagdrempelige communicatie tussen hen bestaat. Weten de betrokken leraren elkaar gemakkelijk te vinden? Op welke manier informeren de reguliere leraar en verrijkingsleraar elkaar over het onderwijsaanbod?

Werken aan samenhang

Hierna bespreken wij hoe je kunt werken aan het vergroten van de samenhang tussen regulier onderwijs en verrijkingsonderwijs en een soepeler overgang tussen beide. Helaas is er nog weinig onderzoek gedaan naar de transfer tussen deze onderwijsvormen. Daarom geven we voorbeelden, gebaseerd op onze ervaring met DWS en andere, vergelijkbare, verrijkingsprogramma's. Bijvoorbeeld binnenschoolse plusklassen; in Amsterdam zijn we vaak betrokken bij de opzet hiervan.

Aandachtspunten bij identificatie en instroom

Welke leerlingen zullen gebaat zijn bij een verrijkingsprogramma? Samen met DWS doorlopen scholen een proces om deze leerlingen te identificeren en selecteren. Het gaat om kinderen die een gecombineerd aanbod nodig hebben om zich te ontwikkelen binnen hun mogelijkheden en het plezier in leren te behouden of te ontwikkelen. Een aantal belangrijke elementen in dit identificatieproces versterkt de verbinding tussen de reguliere klas/school en DWS:

1. Neem de leraren mee

Leraren worden stap-voor-stap meegenomen in het identificatieproces. Zij bieden aan ál hun leerlingen bepaalde oefenopgaven en een aantal hersenkrakers aan. Terwijl de kinderen hieraan werken, observeren de leraar en ib'er hen samen, met behulp van een kijkwijzer. Achteraf bespreken zij welke kenmerken ze hebben gezien en welke leerling mogelijk meer cognitieve uitdaging nodig heeft. Deze informatie combineren ze met alle informatie die al bekend is over de leerling. Ze brengen in kaart wat de onderwijsbehoeften van de leerling zijn en of DWS daarin kan voorzien.

2. Identificeer doelgericht

Er wordt doelgericht geïdentificeerd. Leraar en ib'er beschrijven welke van de vier doeldomeinen relevant

Een leerling beschrijft zijn doelen op een zogeheten doelenposter.

zijn voor de leerling en welk concreet doel hieruit volgt. De betreffende DWS-leraar ontvangt deze informatie, zodat hij hier alert op kan zijn.

De individuele doelen bieden een kans voor verbinding en transfer tussen de reguliere groep en het verrijgingsprogramma. Zo is het mogelijk om met de leerling af te spreken hoe er stappen kunnen worden gezet richting het omschreven doel. Een kanttekening daarbij is, dat deze individuele doelen niet altijd relevant blijken te zijn in de setting van het verrijgingsonderwijs. Zo kan een leerling binnen de reguliere klas moeite hebben met samenwerken, terwijl dat binnen de peergroepsetting minder of geen problemen geeft. Dat kan bijvoorbeeld te maken met het verschil in aansluiting met klasgenoten. Het is dan belangrijk om na te gaan hoe de leerling deze vaardigheden kan inzetten binnen de setting van de eigen groep. De leraar van de verrijgingsgroep kan daar een coachende rol in spelen.

Een leerling kan binnen de reguliere klas moeite hebben met samenwerken, terwijl dat binnen de peergroepsetting minder of geen problemen geeft

Middelen voor verbinding en samenhang

Welke middelen en activiteiten kun je inzetten om de samenhang tussen de reguliere groep en verrijgingsgroep te bevorderen? We noemen er een aantal:

1. Thuisvellen

Een beproefd middel om de samenhang tussen DWS en het reguliere onderwijs te vergroten, is door middel van het zogenoemde 'thuisvel'. In dit document, dat DWS-leraren wekelijks na afloop van het onderwijs

rondsturen, staat onder andere omschreven aan welke doelen en vaardigheden gewerkt is. De leraren beschrijven ook gedetailleerd welke lesactiviteiten ze hebben aangeboden en op welke manier dat is gebeurd. Eventueel wordt het thuisvel aangevuld met foto's.

Het thuisvel gaat over de hele groep DWS-leerlingen. Omdat de leraren het document aan alle betrokken ouders én leraren/ib'ers versturen, is dit dus niet geschikt om kindspecifieke informatie in te verwerken. Het thuisvel voorziet wat ons betreft in meerdere behoeftes. Het geeft ouders informatie over wat het kind op school doet en bezighoudt. En het informeert en inspireert de leraren in de reguliere klassen. Zij kunnen wekelijks bekijken wat hun leerlingen hebben gedaan, zodat zij hierover gerichte vragen kunnen stellen. Daarnaast hebben zij de mogelijkheid om specifieke activiteiten uit het thuisvel in te zetten in hun reguliere onderwijsprogramma, waardoor meer leerlingen hiervan profiteren. Vanwege grote drukte in het onderwijs lukt het leraren echter soms niet om hieraan structureel aandacht te besteden.

2. Inloopmomenten

Om reguliere leraren meer inzicht te geven in het verrijgingsprogramma kunnen zogenoemde inloopmomenten worden georganiseerd. Leraren krijgen tijdens zo'n moment een kijkje in de keuken van de plusvoorziening. Zo worden verschillende doelen bereikt. Ten eerste doen de bezoekende leraren inspiratie op voor wat betreft de didactiek en pedagogiek; ze kunnen zien hoe de gespecialiseerde leraar deze inzet. Welke vragen stelt hij om de leerlingen te prikkelen? Welke werkvormen zet hij in om de betrokkenheid te vergroten? Hoe legt hij een concrete verbinding tussen de doelen waaraan hij werkt en de lesactiviteiten die hij aanbiedt? Veel leraren geeft het inzicht om een of meerdere van 'hun' leerlingen in een andere setting te observeren. Zij zien bijvoorbeeld een meer gemotiveerde leerhouding. Dit kan een impuls zijn om in de eigen groep deze leerling op een andere manier aan te spreken of ander werk aan te bieden, om daarmee eenzelfde effect te bereiken.

Tip! Lees 'Hoe maak je onderwijs passend voor begaafde leerlingen' over Kwadraatonderwijs in Meppel (november 2017) of het interview met begaafdheidsspecialist Saskia Prins 'Het gaat niet om cijfers, maar om wat de leraar ziet' (maart 2019). De artikelen vind je terug in de materialenbank op lbbo.nl.

Ook de inlooppmomenten zijn niet geschikt om kind-specifieke informatie uit te wisselen. Hiervoor kunnen andere middelen worden ingezet.

Transfer van het geleerde

Hoe zorg je er nu voor dat de leerling in staat is tot transfer en samenhang ervaart tussen dat wat hij leert in het verrijkingsonderwijs en in de reguliere klas? We geven enkele handvatten.

Werken met persoonlijke doelen

Het werken met een persoonlijk doel van leerlingen is een structureel onderdeel van DWS. We sluiten daarmee aan bij de persoonlijke ontwikkelbehoefte en motivatie van leerlingen. We zien dit bovendien als een mooi middel om het reflecteren op eigen (leer)gedrag te stimuleren en de persoonlijke groei en het zelfinzicht van leerlingen te vergroten.

Leraren kunnen, naar eigen voorkeur, verschillende middelen inzetten om leerlingen te laten reflecteren op hun voortgang. Voorbeelden hiervan zijn de *Vooruitkijker* en *Terugkijker*. Op de *Vooruitkijker* (een vel papier met vragen) benoemen leerlingen het doel dat zij willen bereiken, wat zij al weten of kunnen ten aanzien van die vaardigheid, wanneer zij eraan willen

werken en wie hen daarbij kan helpen. De *Terugkijker* is bedoeld als persoonlijke evaluatie. Door de vragen van de *Terugkijker* te beantwoorden, krijgen leerlingen steeds meer grip op hun eigen ontwikkeling. Leraren kunnen de *Vooruitkijker* en *Terugkijker* benutten om de samenhang te bevorderen tussen de begeleiding in de DWS-klas en die in de reguliere groep. Leerlingen kunnen de middelen gebruiken als 'praatplaat' om over hun persoonlijk doel te praten met de andere leraar of hun ouders. Vanuit een kindgesprek kan besloten worden om ook te werken aan het persoonlijke doel in de reguliere klas of om thuis hulp te vragen aan een ouder, broer of zus.

Werken met een (digitaal) portfolio

De leerling kan een portfolio bijhouden om zowel voor zichzelf en zijn ouders als de verschillende betrokken onderwijsprofessionals inzichtelijker te maken waaraan hij werkt en wat hij geleerd heeft. Hierin verzamelt hij 'bewijsstukken' die het doorlopen leerproces concretiseren. Tegenwoordig zijn er verschillende middelen om zo'n portfolio digitaal vorm te geven.

Werken met een groeirapport

Aan het einde van ieder schooljaar krijgen DWS-leerlingen een groeirapport, dat zij grotendeels zelf schrijven. Hierin beschrijven zij onder andere waaraan zij hebben gewerkt en wat zij daarvan hebben geleerd. Het groeirapport wordt afgesloten met een terugblik van de DWS-leraar waarin hij diens persoonlijke indrukken en ervaringen met de leerling beschrijft. Dit groeirapport wordt gedeeld met de ouders en de reguliere leraar/leraren.

Het afronden van de deelname aan een verrijkingsprogramma verdient een persoonlijk gesprek tussen de leerling en de leraar van dit programma. Daarin kijken ze samen terug op de mooie of indrukwekkende ervaringen en leermomenten. Ook ouders en de reguliere leraar/leraren kunnen hierbij uitgenodigd worden. Om de overgang naar een nieuwe onderwijssetting soepel te laten verlopen, heeft een gesprek met de toekomstige leraar ook grote waarde. Hierin kan er worden vooruitgekeken naar nieuwe uitdagingen en toekomstige kansen voor de leerling.

Literatuur

- Schrover, E. (2015). *Uitdagend onderwijs aan begaafde leerlingen. Verrijkingstrajecten met effect*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.

Jaap Verouden en Annelies de Muijnck zijn werkzaam bij Het ABC in Amsterdam als psycholoog en onderwijsadviseur. Van daaruit werken zij voor het bovenschoolse verrijkingsprogramma en de peergroepvoorziening Day a Week School. E-mail: jverouden@hetabc.nl en ademuijnck@hetabc.nl.